

Závodní preventivní péče

Úvod

Závodní preventivní péče existuje všude ve světě. Její pozice a význam stoupá z důvodu zvyšujícího přetěžování zaměstnanců duševní a fyzickou prací v zaměstnání, chemickými, fyzikálními a biologickými vlivy v pracovním prostředí. Kompetence lékařů poskytujících závodní preventivní péči je dána Mezinárodní organizací práce, která na svém 71. zasedání dne 26. června 1985 přijala **Úmluvu o závodních zdravotních službách**. Tato Úmluva byla ratifikována ČSR a vstoupila v platnost dnem 25. února 1989 a do našeho právního řádu byla zavedena vyhláškou č. 145/1988 Sb.

Charakteristika a význam závodní preventivní péče

Závodní zdravotní služby znamenají služby zajišťující především preventivní úkoly a poradenství pro zaměstnavatele a pracovníky, pokud jde:

- o požadavky pro vytvoření a udržení bezpečného a zdravého pracovního prostředí, které prospívá tělesnému a duševnímu zdraví ve vztahu k práci a
- o přizpůsobení práce schopnostem pracovníků s přihlédnutím k jejich tělesnému a duševnímu zdraví.

Každá fyzická i právnická osoba **musí mít** podle § 40 zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění zákona č. 458/1991 Sb., **pro své zaměstnance smluvně zajištěnou závodní preventivní péči**. Význam povinnosti zajistit závodní preventivní péči pro své zaměstnance je od 1.1. 2001 zdůrazněn zákoníkem práce ve znění zákona č. 155/2000 Sb. a zákonem č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví. Závodní ordinace jsou zřizovány jen u velkých organizací. Malé organizace, které nemají závodní ambulanci je závodní preventivní péče smluvně zajišťována praktickým lékařem pro dospělé a je realizována zpravidla v jeho ordinaci. **Na závodní preventivní péči se nevztahuje možnost svobodné volby lékaře.**

Předpokladem zajištění kvalitní závodní preventivní péče je efektivní spolupráce mezi lékařem, zaměstnavatelem a zaměstnancem.

Úkoly lékaře v rámci závodní preventivní péče:

- odborná **poradenská činnost** v otázkách ochrany a podpory zdraví a sociální pohody zaměstnanců,
- pravidelná **odborná kontrola** pracovišť zaměstnavatele ze zdravotních hledisek, sledování vlivů práce a pracovních podmínek na zdravotní stav zaměstnanců, včetně navrhování potřebných opatření,
- **posudková činnost**:
 - vykonávání povinných vstupních a výstupních lékařských prohlídek zaměstnanců
 - vykonávání lékařských prohlídek zaměstnanců, pokud jsou povinné podle platných právních předpisů, případně pokud jsou nad tento rámec vyžádány zaměstnavatelem,
 - vykonávání mimořádných a následných prohlídek ze zdravotních důvodů,
 - vykonávání dispenzárních prohlídek zaměstnanců s ohlášenou nemocí z povolání a zaměstnanců, u kterých vlivy pracovních rizik působí i po ukončení expozice riziku,
- **poskytování první pomoci** zaměstnancům,
- spolupráce s příslušným orgánem a zařízením ochrany veřejného zdraví,
- účast na rozboru pracovní úrazovosti a nemocí z povolání,
- podíl na výcviku a výchově zaměstnanců v oblasti ochrany a podpory zdraví,

V rámci závodní preventivní péče se neprovádí návštěvní služba v rodinách.

Povinnosti zaměstnavatele:

- předávat lékaři průběžně aktualizovaný seznam zaměstnanců s jejich osobními daty, druhem jejich pracovní činnosti a označením pracoviště,
- umožnit lékaři volný přístup na svá pracoviště za účelem kontroly pracovního prostředí a pracovních podmínek ve vztahu k ochraně zdraví zaměstnanců a podávat lékaři informace k tomu potřebné,
- písemně informovat lékaře o každé delší pracovní neschopnosti svého zaměstnance (delší než 4 týdny), který je v péči jiného lékaře, tak aby před jeho opětovným zařazením na původní pracovní místo mohla být v odůvodněných případech eventuálně přehodnocena jeho způsobilost k práci,
- spolupůsobit na své zaměstnance, aby se na vyzvání podrobili povinným preventivním prohlídkám a plnili další povinnosti stanovené v zájmu prevence a ochrany zdraví,
- nepřipustit, aby zaměstnanec vykonával práce, jejichž výkon by neodpovídal jeho schopnostem a zdravotní způsobilosti.

Práva a povinnosti zaměstnanců

Práva a povinnosti zaměstnanců v souvislosti se závodní preventivní péčí jsou dány paragrafy 135 – 137 zákona 155/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce ve znění pozdějších změn a předpisů. Z tohoto zákona pro zaměstnance vyplývá nejen právo na zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, ale také povinnost podílet se na vytváření bezpečného a zdravého prostředí.

Pracovníci, u kterých se posuzuje zdravotní způsobilost v souvislosti s výkonem práce:

Zdravotní způsobilost v souvislosti s výkonem práce se posuzuje při preventivních vstupních, periodických, mimořádných a výstupních prohlídkách:

- a) u pracujících, kteří vykonávají **činnosti epidemiologicky závažné**,
- b) u pracujících, kteří jsou na pracovištích, kde jsou **vystaveni zvláště nepříznivým vlivům pracovního prostředí** (tzv. riziková pracoviště). Rizikovými pracovišti jsou pracoviště, na nichž je zvýšené nebezpečí pracovních úrazů, nemocí z povolání, průmyslových otrav, ohrožení duševního zdraví nebo jiného poškození zdraví,
- c) u pracujících, kteří **mohou ohrozit zdraví spolupracovníků nebo obyvatelstva**, např. řidičů z povolání, pracovníků železnice, zaměstnanců vlakových pošt a letců z povolání jeřábníků, střelníků a dalších se řídí zvláštními předpisy.
- d) u pracujících, kteří vykonávají činnosti, pro které je **vyžadována zvláštní zdravotní způsobilost**, např.
 - *pracující na podzemních pracovištích a v hutích, včetně vedoucích a technicko-inženýrských pracovníků, kteří pracují na podzemních pracovištích nebo je pravidelně navštěvují, členové důlní záchranné služby a protiplynových sborů (údržbáři a záchranáři) a požárníci z povolání,*
 - *pracující ve výšce nad 10 m nad úrovní terénu na strmých stěnách, vysunutých lešeních, provazových žebřících, v zavěšených klecích a v závěsu na pásu,*
 - *pracující, kteří vykonávají službu na čs. námořních lodích a na plavidlech vnitrozemské říční plavby včetně pracovníků před zkouškou z odborné způsobilosti,*
 - *potápěči z povolání včetně pracujících nastupujících do výcvikového kursu.*
- e) u pracujících na závodech, v nichž je zřízeno zdravotnické zařízení nebo pro které byl určen lékař pověřený péčí o pracující se vykonávají preventivní prohlídky i u těch pracujících, kteří nejsou uvedeni v předchozích ustanoveních a jedná se o tzv. **"řadové prohlídky"**,

f) u dorostu, studentů a branců.

Odborná náplň prohlídek

Odborná náplň preventivních vstupních, periodických, mimořádných a výstupních prohlídek a jejich frekvence u jednotlivých pracujících se řídí účelem prohlídky, povahou práce a pracovního prostředí; je určena metodickými návody, které vydává ministerstvo zdravotnictví.

Lékař je povinen při posuzování způsobilosti k výkonu práce přihlížet ke kontraindikacím pro určitá povolání nebo činnosti. Povinnost podrobit se preventivním prohlídkám zahrnuje též povinnost podrobit se potřebným odborným vyšetřením a diagnostickým zkouškám.

Vstupní prohlídky

Vstupní prohlídky se konají vždy před nástupem do práce, převedením na práci na riziková pracoviště, a to i v těch případech, kdy pracující se podrobili vstupní prohlídce pro jiné pracoviště. Lékař uzavře vyšetření zdravotního stavu pracujícího při vstupní prohlídce jednoznačným posudkem:

- schopen k navrhované práci nebo k jiné práci,
- neschopen k navrhované práci nebo k jiné práci,
- schopen k navrhované práci jen za určitých podmínek (úprava pracovní doby, směny, omezení některých činností).

Lékař zaznamenává zjištěný zdravotní stav a posudkový závěr při vstupní prohlídce do zdravotnické dokumentace; posudkový závěr sdělí zaměstnanci a oznámí jej též písemně zaměstnavateli (bez údajů o zdravotním stavu), a to do jednoho týdne ode dne, kdy se zaměstnanec dostavil k vstupní prohlídce; je-li potřebné další odborné vyšetření, učiní tak do dvou týdnů. Posudek lékaře je závazný pro zaměstnavatele, který je povinen postupovat v souladu s tímto posudkem při rozhodování o přijetí zaměstnance a při sjednávání druhu práce.

Posuzování zdravotní způsobilosti při změně nebo skončení práce

Organizace je povinna vyžádat si posudek o zdravotní způsobilosti pracujících při změně práce, přede převedením na jinou práci, před úpravou pracovních podmínek nebo při rozvázání pracovního poměru.

Úhrada závodní preventivní péče

Zdravotní pojišťovna hradí v rámci závodní preventivní péče pouze činnosti uvedené v § 35 zákona č. 48/1997 Sb.,:

- zdravotní výkony provedené v rámci první pomoci,
- povinné periodické preventivní prohlídky zaměstnanců, mimo preventivních prohlídek řidičů z povolání na pozemních komunikacích, které hradí plně zaměstnavatel,
- mimořádné prohlídky nařízené ze zdravotních důvodů,
- dispenzární prohlídky osob s hlášenou nemocí z povolání a osob, u kterých vlivy pracovních rizik působí i po ukončení expozice riziku.

Lékař tyto činnosti účtuje příslušné zdravotní pojišťovně. Ostatní činnosti, které tvoří náplň závodní preventivní péče bude zaměstnavatel hradit smluvnímu lékaři nebo zdravotnickému zařízení. Úhrada těchto činností se sjednává mezi lékařem (zdravotnickým zařízením) a zaměstnavatelem smluvně paušálními částkami.

Role sestry v rámci závodní preventivní péče

Sestra v rámci závodní preventivní péče spolupracuje s lékařem obdobně jako při práci v ordinaci praktického lékaře pro dospělé. Sestra spolupracuje s lékařem při prevenci, diagnostice, terapii a administrativě, zajišťuje plynulý chod ordinace.

Předpokladem dobré práce sestry v rámci závodní preventivní péče je navíc podrobná znalost závodu – pracovního prostředí, technologie výroby, pracovních postupů a jejich vlivu na zdraví pracujících. Sestra musí mít přehled o stavu hygienických a sociálních zařízení, o ubytovnách a stravování pracujících.

V grafikonu práce závodní ambulance je kromě ordinační doby vymezen čas na pravidelné hygienické kontroly na pracovištích a na preventivní prohlídky pracujících. Při hygienických prohlídkách pracovišť si všimá také dodržování bezpečnostních opatření (používání ochranných pomůcek), vybavení a rozmístění skříněk první pomoci.

K pravidelným preventivním prohlídkám zve především zaměstnance rizikových pracovišť, dorost a zaměstnance dispenzarizované.

Lékař a setra zajišťující závodní preventivní péči spolupracují nejen se zaměstnavateli, ale také s odborovými organizacemi nebo zástupci pro oblast bezpečnosti a ochrany zdraví při práci..

PUBLIKOVÁNO IN:

JUŘENÍKOVÁ, P. Závodní preventivní péče. Osobní rádce zdravotní sestry. Verlag Dashöfer, 2004, č. 3, s. 1 - 8.

